

Ткаченко Тетяна Іванівна,

доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського,
Київ, Україна,
доктор філологічних наук, доцент

ORCID iD 0000-0003-4965-5107
tatiana001@ukr.net

DOI: 10.28925/2412-2475.2020.15.14

АВТОБІОГРАФІЗМ НАРАЦІЇ МАЛОЇ ПРОЗИ ЄВГЕНІЇ БОЖИК

Статтю присвячено аналізу автобіографічної нарації у малій прозі Євгенії Божик (1936–2012). Увагу зосереджено на оповіданнях, нарисах, замальовках і новелах, в яких письменниця визначає проблемно-тематичне коло, розкриває секрети творчої лабораторії митця, виокремлює власні морально-етичні пріоритети, акцентує головні світоглядні орієнтири, залучає образи-прототипи, представляє візії Батьківщини. У такий спосіб читачу надано роль співавтора, котрий продовжує рефлексувати протягом та після сприйняття художнього тексту. У роботі висвітлено чільні зображально-виражальні засоби й особливості текстової організації твору (символ, потік свідомості, екскурс, антиципація, рефрен, відкритий фінал), ідіостиль авторки.

Ключові слова: автобіографізм, автоалюзія, нарація, рефлексія, рефрен, символ, відкритий фінал.

Євгенія Божик — журналіст і громадська діячка, чуттєвий знавець людських душ. Її особисте становить цілісність із національним, оскільки письменниця визначає первинний синкретизм само- й етноідентифікації стрижнем індивіда. Певно, тільки людина, яка пережила родинні трагедії, може настільки відчайдушно боронити своє право сакралізувати рідну країну, звільняти земляків від свідомого та підсвідомого зв'язку із псевдоісторією, створеною окупантами, культивованої ними колоніальної психології рабства, меншовартості, аби окреслити межі неповернення / забуття.

На жаль, досі творчість непересічної мисткині залишається маловивченою. Тому за мету статті править розкрити домінанти її прозового доробку, вирішивши низку завдань, а саме: окреслити складники авторського ідіостилу, виокремити чільні художні засоби, проаналізувати образи-символи.

Більшість художніх текстів Євгенії Божик, в яких вона розкриває сутність, мають наче подвійного центрального персонажа: буквального героя, помітного в історії, котрому притаманні певні риси, який постулює, незалежно від віку, дороговкази, та переносного чи підтекстового,

ким виступає власне авторка, підкреслюючи спільні почуття і думки, утверджуючи світоглядні пріоритети, знаходячи відповідники у своєму житті, вибудовуючи часові проєкції завдяки первинним поштовхам, акцентованим в оповіді або розповіді.

Нарис «Купили черевики» містить низку порушених питань, які спонукають до роздумів. Письменниця вдається до умовного хронотопу, переплітаючи кілька подій. Вони не мають безпосереднього зв'язку на матеріально осяжному, фізичному рівні, але поєднані спільним чи подібним емоційним складником. За масштабом і значущістю в загальнолюдському аспекті центральне місце посідає Чорнобильська трагедія. Зокрема, оповідачка констатує перегляд третього фільму про цю катастрофу, зосереджуючи увагу читача не на переказі сюжету, а на власній сенситивній рецепції, тупому болі у грудях. Виразним означником внутрішнього стану виступає оказіоналізм «перевертепили» ніч, який виражає суміш персонажів обох поверхів театру, котрі стають реальними у дійсності в божественному й людському вимірах. Крім того, протиставлення двох пір доби виражає боротьбу темряви та світла, добра і зла, смерті

й життя, що знищує хронологічні або локальні межі. Такі міркування засвідчує бачення землі «суцільним реактором» і поява «моєї мертвої зони», сформованої повоєнними лихоліттями. Спогад викликає вулична зустріч утомленої мами та жвавого сина, якому конче необхідно приміряти нові чоботи. Образ сільської жінки, вдягнутої у білу сорочку задля міста, на тлі котрої контрастує засмагла огрубіла від щоденної важкої праці рука, витворює часову паралель із даруванням старого взуття — незаперечної цінності — тіткою, щоб мала небога могла піти до школи. Буденна для дорослих вимога постає найбільшим бажанням-дивом дитини. Вона вміє відчувати щастя у, здавалось би, звичних речах, виявляти почуття, незважаючи на оточення. Втрачена батьками свобода дітей детермінує поведінку, адже *«людина сама перед собою має так вестися, ніби на неї дивиться цілий світ»* [1, 72]. Звідси, «мертва зона» трактована у двох площинах. Зовні її можуть відображати злидні, загибель і хвороби через людський фактор (війна, технічні недоліки тощо), всередині — позначають внутрішню дисгармонію, нав'язану штучними вимогами-стереотипами (страх, скутість, непевність), що дисонують з іманентним буттям. Окреслюючи «святу і чисту» здатність дитини бачити, сприймати, розуміти прості, але вічні земні радості, Євгенія Божик підкреслює цінність миті як пагін любові, непомітну заклопотаній рутині й всеохопній тривозі-розпачу. Вона звеличує Неньку, яка дарує найвищий дар — життя, застерігає оберігати його від безликого існування, утверджує домінування пам'яті, котра складає пазли у цілісну картину розмаїтого амбівалентного буття-щастя осібною індивіда й громадянина, щоб істинне цвітіння душі не стало реактором. Тож авторка спонукає до асоціативної взаємодії, уподібнюючи дві зони — мертву і комфортну. Вони тотожні за переваги оболонки / форми над самістю / змістом. Присвята-уклін наймилосерднішим та найдобрішим тіткам, Насті й Катрусі, які «обігрівали» дитинство, акцентує сенсову градацію від особистого до національного й загальнолюдського життєствердного символу — Жінки-матері (людини, країни).

У замальовці «Йванкові оборонці» мама і син мають наче обернені функції щодо персонажів, зображених у попередньому творі та звичних для більшості родин, оскільки хлопчик виявляє мудрість, яка охоплює оточення. Він тікає до міста, щоб побачити неньку в лікарні. Зраджена чоловіком жінка вдається з розпачу до суїциду, не переймаючись долею дитини, позбувається відповідальності за скоєне, виправдовуючись болем. Глибинну щирість

і велич душі малого помітно в його зовнішності, вчинках і поведінці: чорні вузькі сполохані очі з тугою-смуток, соромиться брати гроші як допомогу, не засуджує, а жаліє маму, дякує Богові за життя, пишається країною. Своєрідною сублимацією переживань, роздумів, настанов постають пісні. Саме вони посідають пріоритетне місце у діалозі нараторки з героєм, відображаючи смислову градацію від особистого до національного. Слухаючи історію співрозмовника, адресатка пригадує власну, адже вона також, як і мама Йованка, народилась у концтаборі. Зрештою, обидва спогади зринають паралельно один з одним, утворюючи синтез вербального і невербального текстів. Прикметний наголос на даті народження, котру не хотіли фіксувати через слабке здоров'я немовляти. З одного боку, певна антиципація майбутнього, вказівка на межу світів, де перебуватиме жінка. З другого боку, утвердження міці народу, здатного витримати суворі випробування, зберегти фізичну і духовну силу. Згадка про «їдну», яка повернулася із міста й спотворює мову, ставши «телям без хребта», порушує нагальну проблему українства, котра полягає у множенні окупантами перекинчиків-яничарів-ренегатів. Сповнений та насичений фактажем подій від очевидців, передусім своєї родини, не сфальшованих книжками-вигадками псевдонауковців малий вбачає зраду себе у зраді нації. Морально-етичні імперативи, дороговкази предків, уміщені передусім у фольклорі, пісні як форпости-обереги само- та етноідентифікації складають найкоштовніший скарб і визначають особистість: *«Як то все вивітриться з пам'яті, то людина перетвориться в глину, а з глини, що хто хоче, те й ліпить»* [1, 87]. Недаремно розповіді бабусі хлопчик трансформує в образи, які становлять дух оселі, — стіни, вікна, повітря. Духові здобутки виступають справжніми оборонцями кожного, хто прагне осягти сутність через розкриття позачасової візії України, відкрити її ество у собі. Зустріч двох випадкових стрічних є злиттям споріднених душ («Сину, синку, синочку!..»), кожна з яких отримала можливість виговоритись, бути почутою та зрозумілою, що засвідчує поступове зближення — скорочення відстані, рука в руці, спів. Йванко-«ангел» відроджує в оповідачці віру в добро і людей, у воскресіння держави, яка володіє таким вільним та пасіонарним майбутнім.

Обіцянка розшукати щирі дитину лунає також в оповіданні «Сережка на долоні Леліко», де лейтмотивом постає зв'язок не тільки часопросторовий, але й державний ментальний. Євгенія Божик ототожнює за щирістю і чут-

тевістю в частунку, співах два народи — грузинський та український, два локуси за чеснотами (горда, тепла, благородна) — Україну й Сванетію. Переживши разом із гостинними господарями повинь, письменниця сублімує біль вербально, вдаючись до формулювання афористичних висловів («хто не плакав — той не жив», «вертатимусь думкою, серцем, пам'яттю», «чекання, безцінний скарб, який підводить душу до тієї межі, за якою — лиш чистота помислів», «тужба спаде, а втіха прийде»). Вона зіставляє лиха, природній катаклізм та штучний витвір, чорнобильський реактор, що зумовили величезні людські втрати і катастрофічні наслідки для навколишнього, наголошує на подібності реакції-відгуках («Яка спільнота! Та ж розгубленість»), коли попри згуртованість заради відбудови й порятунку, домінує страх через теперішнє, знайти родичів у списку жертв, і майбутнє, повторення біди. Водна стихія, маючи силу руйнації та воскресіння, об'єднує події. Послугуючись тире, авторка зазначає про амбівалентність графічного знака: незначна коротка риска і вічний братерський рятунок. Прикметне зосередження уваги на цінності осібно буття, оскільки про кожного варто сказати окремо, за допомогою візуалізації деталей — речей, що виокремлюють індивіда (чоботи, ведмедик, сито, шапочка — «постріл у груди»). Вони стають єдиними матеріальними об'єктами-зберігачами спогадів, зокрема і найкоштовнішими суб'єктами для живих загалом. Міркуючи про швидкоплинну непередбачуваність життя, оповідачка завважає вартість миті. Прозаїк зіставляє кілька подій, які доводять слушність висновку. Передусім актуалізує пророчє прощання дочки з мамою, яка «встигла» вдіти сережки малій, що поєднує з осяганням сенсу ньєчиної пісні про щоденну дяку Любові за неповернення весни. Згодом отримує подарунок від маленької дівчинки у найдорожчих її багатствах — однієї з сережок і самітньої білої стрічки для ромашкового букета (квіти дружби й довіри) як утвердження спорідненості зі своєю, а не чужинкою, спонукає себе пригадати дитинство, тітчині «дари» та відкинуту родичкою подяку-шовковицю, набуту шану-пристрасть до білого одягу, аби звільнитися від почуття гіркоти розбитого сердечка. Звідси, рефрен — «Люба ти, моя Леліко» — виступає осердям твору, містячи у представниці великого народу образ цілої країни, Грузії, як Йванко — України, засвідчуючи зв'язок націй за спільних страждань і радощів, окреслюючи скороминушість і неперервність буття, оскільки всі ми — «частка Вічності».

Якщо попередні художні тексти презентували своєрідних *alterego* оповідачки у героях-дітях, то оповідання «Кавун для циганчат» і «Троянда для ровесника» представляють дорослих співрозмовників, які допомагають реципієнту й авторці зрозуміти власну сутність, духовні стрижні людства, поставити позачасові актуальні питання, зануритись у царини свідомого та підсвідомого, індивідуального і колективного.

Історія болю багатьох земляків через окупаційні жорстокі методи придушення всього українського Євгенія Божик відтворює у зустрічі з неймовірним подружжям у творі «Кавун для циганчат». Письменницьке вміння-завдання завжди спостерігати й помічати дозволяє оповідачці знайти «своїх людей» у безликому базарному натовпі. Спочатку вона наче виправдовується перед читачем за таке дивне для теперішнього м'якосердя. Пам'ятаючи важку працю селян, видається неможливим перебирати й торгуватися на ринку чи навіть відмовитись купувати хай непотрібну річ. У стислому відображенні придбання мирта викрито матеріально-споживацьку сутність сучасного соціуму. Отримані за рослину копійки видаються бабусі скарбом («Ви нам світ розвиднили»), адже наразі стосунки людей знаходяться винятково у торговельній площині, попри ризик смерті. Символічно, що мирт, як знак миру, подаровано аптеці, котра може допомогти ліками лише за наявності грошей, та не здатна вилікувати душу й зрозуміти щирий безкорисливий дарунок. Раптово вихоплена і повідана історія визначає джерела творчості й оголює плату за мистецьке єство: «... на моєму обличчі зостався виразний відбиток ще одного мученого життя» [1, 77].

Учинок наратора почасти повторює чоловік, віддавши щойно куплений кавун циганчатам. Неправильне стереотипне трактування оціночного погляду дружини (посіріло боже-ственне мармурове обличчя) викликає інтерес до непересічної пари («з покоління моїх батьків»), яка відокремлюється від решти й надалі. Виразним візуальним образом стадності / тварності виступає зображення наступу на електричку, посиленого обмеженою кількістю вільних місць, коли розумні істоти, «окремо — непогані», перетворюються на людиська, «вкупі — некероване стовписько без милосердя», знищуючи все на своєму шляху. Випадкові стрічні стають сусідами у вагоні, але насамперед — утверджуються в чутті духового зв'язку. Жінка сповідається перед оповідачкою, гортаючи сторінки тюремно-табірного поневіряння через ненажерливість і ненависть радянських

вождів до українства, залучаючи постаті побратимів, пояснюючи поведінку найріднішого «роздайбіді»: «Ціле життя всюди стоїть [...] Для нього всі бідні, всі слабкі, всі потребують помочі [...] в страшну хвилю таку собі обітницю дав: не оглохнути душею. Бо є життя! І злість треба розм'якувати розумом» [1, 79–81]. Велич душі подружжя стає взірцем для нараторки й спонукає до саморефлексій. Вона усвідомлює цінність дому, малої та великої Батьківщини, гідність нації («негнулися, а випростовувалися і тверднули»), повсякчасної битви митця — чуття і розум, перевагу істинного внутрішнього світу, де потрібно завжди плекати весну, не тікаючи від себе, над хибною зовнішньою гонитвою за оманливим, осягає вартість кожної миті, котру надто легко змарнувати недоречним словом, думкою, вчинком, які утворюють повноту буття чи мізерність існування. Сповідь є проханням-наказом героїні, здатної відобразити почуте в художньому витворі, переживши історію разом із адресантом й адресатом: «... візьми до себе, візьми з собою, у пам'ять, у серце прийми наші болі і жалі, не забудь про них, не оскверни [...] вони зі мною» [1, 82]. Самоаналіз допомагає оповідачці збагнути ество, позбутися ваги «погрішень» і сумнівів, устигнувши схопити стрімку мить, відкинути роль маріонетки, відчуття легкості завдяки знищенню маски й виступити режисером власного граничного життя, в якому «розгублена плоть» поступається новій духовій силі. Прикметно, що зміна стану оповідачки відображена у заміні рефренів. Умовно першу частину характеризує самозапевнення — «Ні! Не жалітиму», — яке поступається чуттєвому пориву захистити і допомогти в повторі-афоризмі — «да не усохне рука даючого», підкреслюючи остаточне рішення героїні — мисткині та особистості.

Оповідання «Троянда для ровесника» відображає етапи «буття» мистецького твору (задум, утілення, сприйняття, інтерпретація, відгук) в окресленні двох позицій учасників діалогу — авторки та читача. Вміння слухати й чути є головним для майстра пера, бо «вірю в усе, що трапляється з людиною» [1, 64]. У реакції Юрія Івановича виражено вплив літератури на людину, що спонукає міркувати й чинити відповідно до певних постулатів. Письменниця віддає належне інтелекту й ерудиції пана, вмінню вербалізувати емоції та думки («неліниве, всевидяще око», знання і шана генерації «розстріляного відродження»). Написане колись не втрачає актуальності, навпаки, спонукає прийдешнє покоління переживати наново, відчувати біль слів, «обіймати серцем» повернуті із забуття твори,

долати час, проводячи разючі паралелі (Ліна Костенко «Дума про братів неазовських»), руйнувати перешкоди й досягати бажане: «Воскреслі, вони освічували і освячували нам нинішність» [1, 68]. Проте вона підкреслює, що криком душі й оманливою мізантропією щодо сьогодення керує біль. Пошук потрібного адресата, здатного почути і зрозуміти, жадана зустріч виступає реалізацією потреби виговоритися-виповідатися, проаналізувати себе, обрати граничне буття чи споживачке існування. Гіркота, обурення, образа є виявами внутрішнього конфлікту героя. Він, «з вашого покоління», думає і діє за морально-етичними принципами, осердя котрих у допомозі, попри хворобу, ближньому, щирій вірі в домінування любові, теплоти, милосердя. Однак оточення знецінює чесноти невдячності, байдужості, жорстокості. Звинувачуючи прозаїка у марних проповідях, чоловік щосили опирається власному еству, яке не може й, імовірно, не хоче змінити, незважаючи на численні прояви антигуманізму в соціумі, переконує не співрозмовника — радше себе у необхідності викоренити паростки добра, орієнтуючись на матеріальне, корисливе, лицемірне, знищити чуттєве (біль), залишивши винятково раціональне (глузд). Тож у відповідях «невиправної» адресатки він чує власний голос: коли зле, слід уявити усміхнені обличчя та продовжувати лікувати громаду від страшних хвороб заздрості, агресії, підступу, брехні тощо, сповняючи місію-хрест — бути опорою духовно слабшим, оскільки «абищиця не в силі вдарити в душу!» [1, 68]. Звідси, наявна градація від індивідуального (мама — опертя сина) до загальнолюдського рівня (особистість — основа громади, країни). Насправді діалог набуває ознак внутрішнього монологу для обох, як прагнуть долати сумніви, зіштовхуючись із товстошкірністю, стверджувати перемогу духовної істини, роблячи «своє».

Прикметно, що в показі метаморфози людей Євгенія Божик вдається до автоалюзії, оскільки зображує транспортні перипетії, коли вражає «трамвайна оголена відвертість» і пасажири постають не індивідами, а стадом. Виразне метафоричне втілення героя, пов'язане з назвою твору, зосереджено у троянді, що поєднує неземну красу і колючки. Так само, попри виголошені розпачливі слова, які мають цілком справедливе підґрунтя, сповідальник захищає вищу правду повсякчас у вчинках: «... суддів багато, а мусить же хтось і милувати» [1, 69]. Даруючи одну троянду Надії Андріївні й одну троянду Юрію Івановичу, мисткиня підкреслює унікальність людей («без суперниць»), які пред-

ставляють справжню еліту нації, змогли зберегти сутність, обличчя з-поміж масок, долаючи постійний біль, фізичний та душевний.

Варто звернути увагу на текстову організацію. Невелике за обсягом оповідання має своєрідне художнє обрамлення, із залученням інтерсеміотики, адже чільну роль надано музиці. Сенситивна детермінанта визначає зв'язок і взаємодію подій, осіб, явищ за умовного хронотопу. Така часова мозаїка формує пам'ять і світосприйняття, сполучаючи серце та розум. Пісня «Стоїть гора високая...» викликає чуттєвий сплеск у душі оповідачки, яка розкриває крізь призму власних емоцій потужний вплив мистецтва на реципієнта, уподібнюючись до струни, здатної задзвеніти і розридатися. Слухаючи прекрасне виконання капели «Боян» у колі однодумців, зібраних задля пошанування Євгена Вахняка (славетний диригент, композитор і педагог), портретованого в ледь помітних деталях («ніжна, добра-добра напівусмішка», «стримано-делікатні, щедророзлогі рухи»), вона очищується-відпускає тягар минулого, котре змінити неможливо, залишає остронь вселенську суєту, осягає свободу розмаїтого «безкрайого роздолля» і, завдяки катарсису, набуває наснаги для дарування милосердної любові. Чути серцем стає головним у стосунках з усім світом — природою, мистецтвом, людьми. Тільки за цієї умови можна захистити єство, зберігаючи й відкриваючи щоразу «Людину, спроможну на Добро і Милосердя як до того, кого вдарили, зіштовхнули, так і до пропавшого, того, хто сам упав» [1, 70].

Імператив знайти та зберегти сутність є лейтмотивом твору «Сонячна царівна в українській вишиванці» (присвячено, кривим за духом, Дарії Кайструковій та її доні Тетяні) — єдина історія, повністю зосереджена на самій авторці, її роді й найближчому — синові. Оповідати про колізії дивовижної красуні, яка простує у пошуках Сонця, прозаїк актуалізує важливі проблеми: розкриває чільні складники виховання малечі (розвиток уяви й фантазії, патріотизм, вибір і відповідальність, формування надмети, свобода в обов'язку, спадкоємність у повазі до дороговказів пращурів, пасіонарність) та секрети творчої лабораторії (інсайт, центральний образ, який визначає сюжетну лінію, здатний змінюватися, корегувати характер у випробуваннях, осмисленні своєї дороги й цілі, що має містити не лише індивідуальні, скороминущі, речі, а насамперед провадити спільну консолідовану ідею, залучати емоційний та раціональний аспекти, апелювати до реципієнта, спонукаючи міркувати і створювати разом). Виплекати покоління нескорених здат-

на тільки Українська Мадонна, котра не зважає на кров, опіки, «зморшками розоране чоло» та самотність, передає промінець (мову) на долоні, пробуджує душу і запалює світло в очах малого, налаштовуючи на самопожертву заради нації. Недаремно нараторка поєднає «Кобзар» Тараса Шевченка та витворену легенду, оскільки мета утворення незалежної держави із сильними особистостями досі є пріоритетом українства. Жінка виписала справу родини боронити Батьківщину, акумулюючи семантику в бінарній антиномії «своя — не своя» земля, адже у казкових героїнях відображує неньку і себе, підкреслює ницість усіх окупантів (поляки, німці, росіяни; Явожно, Колима, Кінгірське повстання), що культивують і підживлюють страх арештами, розстрілами, засланнями «за те, що ми — українці». Залякування зумовлює деформацію троянд-земляків, які втрачають пелюстки («все по одній»), зраджуючи єство: «Людини в собі не приспати, не втратити, не розгубити» [1, 90].

Оповідачка поступово розкриває значення персонажів казки, зважаючи на вік свого головного слухача, щоб син міг вповні зрозуміти спочатку чільні поняття справедливості, добра, відданості, любові до рідної землі, згодом усвідомив гордість за предків, їхній внесок у розбудову країни, зрештою осягнув страшну історичну правду (політв'язні), проаналізував джерела, перипетії та наслідки постійної боротьби українців протягом невинного шляху до Сонця, семантика якого вириває лише наприкінці, — Волі. Звідси, тільки Сонячна, тобто Вільна, людина може зробити екзистенційний вибір, свідомо презентуючи своїм життям граничне буття. Наприкінці письменниця поступається журналістці та громадській діячці завдяки емоційному зверненню до земляків: «Українці, зупинімося над нашими могилами. Помолімося. Нас хотіли знищити, але ми невмирущі! Така Божа воля! Сини наші! Любі доні! Зупиніться! Огляньтесь! Вклоніться довгій дорозі до Незалежності — на ній уже нема місця для хрестів» [1, 92]. Тому художній текст можна визначити межовим жанром, який містить елементи фольклору, літератури та есеїстики, виразником-підсумком порушених письменницею питань у рефлексіях героїв і саморефлексіях.

Мала проза Євгенії Божик представляє взаємодію художнього письма і документалістики, оскільки персонажами є прототипи, подієвий фактаж поєднано із самоаналізом, насиченим розмаїтими засобами, які посилюють емоційний складник. Проаналізовані твори — це саморозкриття письменниці крізь призму роздумів, спогадів, стосунків, історій земляків, духового

зв'язку, історичних паралелей. У такий спосіб авторка охоплює різні рівні життя громади в позачасовій візії, доводить незмінність людини, протиставляючи стадну більшість елітарній пасіонарній меншості, завдяки якій Україна здатна побороти зовнішніх та внутрішніх ворогів, підкреслює відповідальність кожного за вибір у вимірі минулого, теперішнього і майбутнього.

Текстовій організації властива фрагментарність, корегування темпу викладу залежно від чуттєвої домінанти, наголосу на певних подіях, постатях, явищах, інтерсеміотичні, насамперед музичні вкраплення, що мають смислове навантаження чи постають змістовим осердям, залучення повторів, коли рефрен структурує твір, поділяє на умовні частини, вирізняє сенсову домінанту, містить графічні виокремлення, що позначають умовний хронотоп і часові детермінанти, які впливають у взаємозв'язку на циклічність розвитку, еволюцію чи деградацію народу, країни, держави, нації. Авторка вдається до еліптичних і риторичних конструкцій, які зумовлюють відкриті фінали, спонукають до діалогу / полілогу реципієнтів-інтерпретаторів, надають читачам роль співавторів історії та свого життя, послуговується афористичністю в означеннях, порівняннях, переосмисленні / доповненні семантики, сенситивних асо-

ціаціях: сотворити весну в собі, тиха печаль, мелодія в слово перейшла, із серцем — обережно й щадливо, вертатися додому — уперше прикласти дитя до грудей, виймати слова — терня з пучки, коло однодумців — довірливе єднання, рука в руці, серце вбирає музику і слова — земля вбирає довговичекану краплину; троянда — диво-витвір природи та людини, життя — надбання і втрати, високий жаль та поминальний плач, людина — безберегий океан таємниць, співанки — діти душі, оборонці перед зашлими, українське слово — промінь, святиня і зброя.

У малій прозі Євгенія Божик представляє усі грані своєї індивідуальності: мисткиня розкриває внутрішній світ, секрети творчої лабораторії, громадська діячка викриває національні болі крізь призму індивідуального сприйняття, журналістка вдається до публіцистичних засобів, апелює до себе, героя, реципієнта, громади, зворушуючи відвертістю, сподіваючись на відгук, убачаючи в дитині обличчя, красу, велич, історію, силу та надію роду-народу; її автобіографічна нарація характеризується автоалюзіями, лейтмотивом є пошук Людини й Волі на рівні Всесвіту, країни, особи, а центральним образом виступає троянда (квітка-особа), оскільки вінок із цих прекрасних й амбівалентних представниць флори символізує саме життя.

ДЖЕРЕЛА

1. Божик Є. Троянди для ровесника : Оповідання, новели, повісті. — Львів : Каменяр, 1999. — 220 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. — Київ : Довіра, 2006. — 703 с.
3. Костанкевич І. Українська проза першої половини ХХ століття: автобіографічний дискурс : монографія. — Луцьк : Вежа-Друк, 2014. — 420 с.
4. Літературознавча енциклопедія : у двох томах / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. — Київ : ВЦ «Академія», 2007.
5. Фащенко В. У глибинах людського буття : Літературознавчі студії / Упоряд. М. Фащенко. — Одеса : Маяк, 2005. — 639 с.

REFERENCES

1. Bozhyk, Ye. (1999). Troiandy dlia rovesnyka: Opovidannia, novely, povisti. Lviv: Kameniar, 220 p. (in Ukrainian).
2. Zhaivoronok, V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira, 703 p. (in Ukrainian).
3. Kostankevych, I. (2014). Ukrainska proza pershoi polovyny XX stolittia: avtobiohrafichnyi dyskurs: monografiia. Lutsk: Vezha-Druk, 420p. (in Ukrainian).
4. Literaturoznavcha entsyklopediia: U dvokh tomakh. (2007). Avt.-uklad. Yu. Kovaliv, Kyiv, VTs «Akademiiia» (in Ukrainian).
5. Fashchenko, V. (2005). U hlybynakh liudskoho buttia: Literaturoznavchi studii. Odesa: Maiak, 639 p. (in Ukrainian).

Tetiana Tkachenko,

Doctor of Philology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Slavic Studies and Journalism,
Training and Research Institute of Philology and Journalism,
V. I. Vernadsky Taurida National University
Kyiv, Ukraine

ORCID iD 0000-0003-4965-5107

tatiana001@ukr.net

AUTOBIOGRAPHICAL NARRATION IN SHORT PROSE BY YEVGENIYA BOZHYK

The article devotes to the analysis of the autobiographical aspect of narration in short prose by Yevgeniya Bozhyk (1936–2012). It investigates interesting stories, essays, sketches as well as short stories. They are united by a holistic thematic and problematic circle of relevant universal issues that are outside of time and space. The writer reveals the secrets of her creative laboratory, uses various expressive means (metaphor, metonymy, refrain, symbol, rhetorical constructions, ellipse, excursion and anticipation, stream of consciousness, and open finale). She emphasizes such qualities of the creator as the ability to hear and listen, to catch the slightest nuances of mood in the world around her. It is noteworthy that literary texts have components of fiction, journalism in confessional presentation (author, hero and reader). The works have unique textual structure (fragmentation, sensitive dominant, intersemiotic components, primarily musical, aphoristic statements, changes in tempo, and autoallusions). The writer can communicate with people, read thoughts and feelings thanks to fine mental organization, guess unsaid things by female intuition, feel the relationship with the interlocutor at the highest sensory and mental levels. The artist of the word manages to capture the moment when there are changes in nature and man — two components of the universe. Therefore, the reader also becomes an author. He empathizes with the heroes, relates them to himself, learns and ponders what he has read. So, the creator builds conditional and frank conversation with each recipient of her works. Yevgeniya Bozhyk reproduces in literature her rich experience of meeting with different people (prototype characters), sharing her own view of the world with the reader and presents the vision of the Motherland in the bright and exciting kaleidoscope of events, perceptions, reflections. The keynote is the search for Man and Will. Only the brave can get rid of stereotypes and slavery. Indeed, the freedom of the country is unthinkable without the freedom (primarily spiritual) of each of its citizens.

Key words: *autobiography, autoallusion, narration, reflection, refrain, symbol, open final.*